

การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทาง พระพุทธศาสนาเพื่อชุมชนและสังคม

Management Corporate Social Responsibility According to the Buddhist
Monks of Thailand for Community and Society

ดวงใจ ปินตามูล

Duangjai Pintamul

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchabun Rajabhat University

E-mail: dpintamul@gmail.com

บทคัดย่อ

พระสงฆ์ไทยบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ โดยอาศัยหลักการบริหารธรรมดา จึงเป็นเพียงการรับผิดชอบต่อสังคมในระดับพื้นฐาน ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม CSR ที่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตามระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ แต่ถ้าจะให้เกิดความรับผิดชอบต่อแบบก้าวหน้าซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม CSR ที่เกิดจากการอาสาหรือสมัครใจยินดีในการดำเนินกิจกรรม CSR นั้นด้วยตัวเอง เช่นเกิดการจัดตั้งกลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน เป็นต้น ต้องบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน การให้ หรือการบริจาค ในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ ปิยวาจา คือ การสื่อสารในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผลและความจริงใจ อุตถจริยา คือการเสียสละแรงงาน แรงใจและเวลา เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบหนึ่ง และสมานัตตตา หรือการมีส่วนร่วม ขององค์กรในการดูแลสังคมอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นการจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : การจัดการ; ความรับผิดชอบต่อสังคม; พระสงฆ์

ABSTRACTS

Thailand Management Sangha monks guided by the principle of common CSR has become a basic level. This CSR activity caused by the need to comply with the duty legal or regulatory; Including unaffiliated welfare the public housing. It is the responsibility of progressive CSR activities which are carried out due to voluntary or volunteers willing to carry out CSR activities by itself. Such as the establishment of a group of monks developers to improve the quality of people's lives, and so on. Be integrated with the main object Sangahavatthu 4; Including a review of what should or donations to the needy, Verbal communication is seen in what is beneficial what materially facts composed of reason and sincerity, Guerin Janet was selfless labor force and the public to observe expresses its social responsibility in a form, And equality consisting in impartiality or participation the organization in social care regularly. It is the responsibility of management guidelines Thailand Buddhist monks.

Keywords: Management; Corporate Social Responsibility; Sangha Monks

บทนำ

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ ธัมมิกสังคมนิยม ว่า คำว่า "ธัมมิก" แปลว่า ประกอบอยู่ด้วยธรรม "สังคม" คือ คนหมู่มาก "นิยม" คือ พงษ์เล็งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง "ธัมมิกสังคม นิยม" จึงเป็นการพ้องเสียงเรื่องเกี่ยวกับคนหมู่มากที่ประกอบอยู่ด้วยธรรม เป็นธรรมชาติเดิมที่มีการ จัดสรรให้ถือเอาส่วนกันแต่พอดีอาศัยใช้ร่วมกันอยู่ได้ ไม่มีการกอบโกยอย่างเสรี เสรีภาพในการ กอบโกยส่วนเกินถูกควบคุมไว้โดยธรรมชาติอย่างเฉียบขาด เป็นสังคมนิยมโดยอัตโนมัติของธรรมชาติ ไม่กระทบกระทั่งใครหรือไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและไม่กระทบกระทั่งตัวเองหรือไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อน (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2555) คำว่าสังคมนิยมตามทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ จึงเป็นเรื่องตรงกันข้ามกับเสรีนิยมที่เล็งถึงบุคคล ปัจเจกชน ต่างคนต่างมีเสรีสังคมนิยมจะเล็งถึงประโยชน์ของสังคมคำนึงถึงปัญหาของสังคม แล้วก็ทำสิ่งต่างๆ ที่เป็นการแก้ปัญหาของสังคม ในขณะที่เสรีนิยมทำไม่ได้เนื่องด้วยความเห็นแก่ตัว มีช่องโหว่ตรงที่เปิดโอกาสให้ตามใจกิเลสชักจูงไปสู่การกอบโกย การเบียดเบียนผู้อื่น ศีลธรรมหายไป ปัญหาเกิดขึ้นแก่สังคมแล้วในที่สุดก็ย้อนกลับมาเบียดเบียนตนเอง จนกลายเป็นปัญหาของตัวเองด้วย ซีเอสอาร์ จึงเป็นวิถีปฏิบัติทางธุรกิจที่สอดคล้องกับหลักปฏิบัติตามธรรมชาติเป็นเรื่องของการบริหาร "ส่วนเกิน" ซึ่งเป็นผลผลิตจากการดำเนินธุรกิจและการจัดการ "ผลกระทบ" ที่เกิดจากกระบวนการและของเสียจากการดำเนินงานตามศีลธรรม เพื่อมิให้ทั้งตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2529)

พระสงฆ์ถือเป็นบุคลากรที่สำคัญของสังคม และได้ทำการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้พระสงฆ์ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังได้ทำหน้าที่ในการสงเคราะห์สังคมในด้านต่างๆ ด้วย โดยถือว่าเป็นความรับผิดชอบทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จำเป็นจะต้องปรับและเพิ่มบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พระสงฆ์ย่อมมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องปรับบทบาทและหน้าที่ของตนเองเพื่อที่จะได้แสดงความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อการสงเคราะห์ของพระสงฆ์จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและพระพุทธศาสนาจะอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป ซึ่งถือว่าการช่วยเหลือและรับผิดชอบต่อสังคมด้วย (พระมหาถนอมศักดิ์, 2546)

ดังนั้น จากที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมองว่า พระสงฆ์ไทยควรจะมียุทธวิธีในการบริหารจัดการเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ให้มองเห็นได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

แนวคิดการบริหารจัดการ

แนวคิดการบริหารได้รับการพัฒนาขึ้นมาตามแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จนเกิดเป็นทฤษฎีการบริหารที่มุ่งจะวิเคราะห์ศึกษาถึงการบริหารอย่างเป็นระบบ โดยเฮนรี ฟาโย นักบริหารชาวฝรั่งเศสได้

วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีการบริหารทั่วไปอันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง.ทฤษฎีอันหนึ่งที่ว่าด้วยหน้าที่ในการบริหาร 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ต่อมาได้พัฒนาและปรับปรุงจนกลายเป็นตารางการบริหารเช่นทฤษฎีของลูเธอร์ กูลิค ศาสตราจารย์การบริหารรัฐกิจชาวอเมริกัน ที่ได้ขยายแนวคิดของพายุกำหนดหน้าที่ในการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCORB: Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) Budgeting (การงบประมาณ) (สุปรีชา กมลลาศน์, พลอากาศโท, หม่อมหลวง, 2545: 2) นอกจากนี้ การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า การบริหารและการจัดการนั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือความสำเร็จของงาน การบริหารใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วนการจัดการใช้มากในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า การบริหารมุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วนการจัดการเป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ (ทองหล่อ เดชไทย, 2535: 5) โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของแนวคิดการบริหารจัดการไว้ว่า การบริหารจัดการ ว่าเป็นกระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การดำเนินงานและการควบคุมเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย (Wagner, J.A., & Hollenbeck, J.R, 1995: 74) และการบริหารจัดการเป็นการทำงานเพื่อให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549: 1) ส่วนการจัดการหมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ (สมคิด บางโม, 2545: 61) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน (สมาน รังสิโยกฤษฎ์, 2537)

กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการ เป็นกระบวนการที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์มาผนวกกับการทำงานในองค์การเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีคุณภาพและพึงพอใจแก่ผู้รับบริการหรือผู้ใช้สินค้า เป็นต้น นอกจากนี้การบริหารจัดการยังมุ่งไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ และวิธีการปฏิบัติงานให้เกิดผลในทางปฏิบัติมากที่สุดหรือที่เรียกว่าเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการบริหารจัดการนั่นเอง ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีความจำเป็นต้องใช้ทฤษฎีในการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน และไม่ควรยึดถือทฤษฎีเป็นหลัก ควรตระหนักถึงวิสัยทัศน์และปรัชญาขององค์การ จึงจะช่วยให้ผลักดันความสำเร็จในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมมาสู่ชุมชนและสังคมได้อย่างแท้จริง

ในบทความนี้จะนำเสนอแนวทางแบบธรรมประยุกต์ ซึ่งหมายถึง การปรับใช้หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็นสะพาน วิธีการนอกจากจะทำให้ธรรมเป็นอภิปรัชญาคือไม่ล้าสมัย เพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีแห่งชีวิตของทุกคนทุกยุคทุกสมัย แล้วยังจะเป็นการช่วยนำศีลธรรมกลับมาสู่โลกนี้อีกด้วย “ธรรมประยุกต์จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต เนื่องจากธรรมเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของชีวิต ธรรมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัวแต่อย่างใด ผู้ที่นำธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตอย่างสม่ำเสมอเห็นคุณค่า

ของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้รักษาพระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมตลอดไป พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมใด ก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องดีที่พระสงฆ์จะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์เข้ากับแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมอย่างเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ชัดเจนและยั่งยืนยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR)

แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ได้แยกประเภทของความรับผิดชอบต่อสังคมหรือ CSR ไว้หลายประการ แต่ในบทความนี้ ขอยกการจำแนกโดยพิจารณาตามเจตนารมณ์แห่งการกระทำ (Spirit) ไว้ว่า CSR กับเจตนารมณ์ สามารถจำแนกกิจกรรม CSR ได้เป็น 2 ระดับชั้น (Class) ได้แก่ 1) CSR ระดับพื้นฐาน ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม CSR ที่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตามระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย 2) CSR ระดับความก้าวหน้า ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม CSR ที่เกิดจากการอาสาหรือสมัครใจยินดีในการดำเนินกิจกรรม CSR นั้นด้วยตัวเอง มิใช่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่หรือกฎหมาย (กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552: 5) ซึ่งผู้เขียนมองว่าแนวคิดดังกล่าวตรงกับภารกิจของพระสงฆ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมที่ควรนำมาบริหารจัดการเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยสามารถนำมาอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดดั้งเดิมในเรื่องซีเอสอาร์ (CSR) มีรากฐานมาจากหลักทางศาสนาและดำรงอยู่ในสังคมตะวันตกมานาน การพินิจพิจารณาถึงบริบทของเรื่องมีความสำคัญมากกว่าถ้อยคำที่เรียกในการศึกษาหลายต่อหลายครั้งค้นพบว่า สังคมไทยในยุคสมัยที่ผ่านมา มีการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ที่มีความเข้มข้นมากกว่าสังคมในตะวันตกเสียอีก อย่างไรก็ตามของการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันในงานที่ทำจนกลายเป็นประเพณีที่เรียกว่า “การลงแขก” ก็เป็นตัวอย่างหนึ่ง ที่เมื่อเปรียบเทียบกับวัฒนธรรม ตะวันตกซึ่งค่อนข้างต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน ต้องแข่งขันกันเอาตัวรอด จึงด้อยในเรื่องความ สนิทสนมเกื้อกูลกันทางสังคม ด้วยเหตุนี้สังคมตะวันตกหรือแม้แต่สังคมในประเทศตะวันออกหลาย ประเทศที่ได้รับเอาวัฒนธรรมการแข่งขัน การชิงดีชิงเด่นอย่างเอาเป็นเอาตายจนเกิดความเครียด เกิดปัญหาทางจิตใจ กำลังถวิลหาวิธีการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อผู้อื่นมากขึ้น คำนึงถึงสังคมส่วนรวมมากขึ้น เป็นที่สังเกตได้มากขึ้นเรื่อยๆ ว่ามีปริมาณของกลุ่มคนชั้นปัญญาชนชาติตะวันตกได้เดินทางเข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อค้นหาวิธีแก้ปัญหาด้านจิตใจเพิ่มมากขึ้น มีเหล่าบรรดานักคิดชาวตะวันตกที่มีชื่อเสียงในวงการธุรกิจได้เขียนตำราการบริหารจัดการซึ่งมีองค์ประกอบของการบริหารเชิงพุทธอยู่อย่างชัดเจน ฉะนั้น องค์การธุรกิจในประเทศไทยแทนที่จะไปค้นหาตัวแบบจากตะวันตก ซึ่งในที่สุดแล้วก็คือภูมิปัญญาที่เรามีอยู่มาแต่เดิม ไม่ต้องไปร่ำศึกษาจากตำราของ

นักคิด ตะวันตกเหล่านี้ก็อีกทอดหนึ่ง แต่ใช้วิธีศึกษาโดยตรงจากสิ่งที่เรามีอยู่ เพียงแต่ต้องมองข้ามข้อจำกัดในเรื่องของถ้อยคำที่ใช้ซึ่งอาจจะไม่ร่วมสมัย โดยเล็งไปที่เนื้อหาหรือแก่นของเรื่องแทน

สังคหวัตถุ 4 คือ หลักอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคล ซึ่งในที่นี้รวมถึง พลเมือง บริษัท (Corporate Citizen) ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถใช้เป็นตัวแบบหรือวิธีการในการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ขององค์กร โดยมีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่มีอุปนิสัยของการสงเคราะห์เกื้อกูลเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วย

1) Corporate Philanthropy คือ การให้ หรือการบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ หรือแก่ผู้ที่ขาดแคลนกว่า ทั้งในรูปของวัตถุสิ่งของ เช่น การนำสิ่งของเครื่องใช้ไปแจกแก่ผู้ประสบภัย การทำบุญตามหลักศาสนา การให้โอกาสทางธุรกิจ การแบ่งปันตลาด หรือการให้อภัย ตลอดจนการ ให้ความรู้ คำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เปรียบได้กับทาน

2) Corporate Communication คือ การสื่อสารในสิ่งที่เป็คุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผลและความจริงใจ โดยไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด เช่น การให้ข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องครบถ้วนแก่ผู้บริโภค การโฆษณาประชาสัมพันธ์คุณลักษณะของสินค้าเกินจริง หรือการไม่หลอกลวงมอมเมาประชาชน เปรียบได้กับ ปิยวาจา

3) Community Volunteering คือ การเสียสละแรงงาน แรงใจและเวลา เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น การเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสังคมในโอกาสต่างๆ การระดมระดมทุนในการดำเนินงานที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปโดยสมัครใจ เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบหนึ่ง เปรียบได้กับอัตถจริยา

4) Equitable Treatment คือ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Good Corporate Governance) ไม่ถือว่าองค์กรตนเป็นใหญ่ เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ และร่วมแก้ไขโดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหมายถึง การมีส่วนร่วม (Participation) ขององค์กรในการดูแลสังคมอย่างสม่ำเสมอ เช่น การดูแลสิทธิประโยชน์ของผู้ถือหุ้นรายใหญ่รายย่อยอย่างเสมอภาค การบริการลูกค้าอย่างเสมอต้นเสมอปลายโดยไม่เลือกกว่าเป็นรายใหญ่หรือรายย่อย การทำหน้าที่ในการเสียภาษีอากรให้รัฐอย่างตรงไปตรงมา เปรียบได้กับสมานัตตตา ตัวแบบสังคหวัตถุ 4 นี้ พิสูจน์ให้เห็นว่า สามารถนำมาอธิบายและพัฒนาเป็นวิธีการในการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ขององค์กร โดยไม่ได้มีความล้าสมัยเลยแม้แต่น้อย (สถาบันไทยพัฒน์ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ออนไลน์)

2. การกิจของพระสงฆ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยนั้นมาจาก การกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 23 ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการหรือเจ้าอาวาส ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน แต่ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ

ภารกิจที่สำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์มาใช้อธิบายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งหมด 3 ด้าน (กรมการศาสนา สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2548 : 230) ซึ่งเป็น CSR ระดับพื้นฐานที่นำไปสู่ CSR ระดับก้าวหน้า ที่ส่งผลให้พระสงฆ์เกิดจิตอาสาที่จะแสดงความเต็มใจในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

1) การศาสนศึกษา กรมศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยเพราะการศาสนศึกษามีความสำคัญคือ

(1) ความสำคัญการศึกษาในทางพระพุทธศาสนาเป็นการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และ บาลี นอก จาก จะ เป็น การ ศิ ก ข า ห ลั ก ษ ร ร ม ค ำ ส ั ง ส อ น แ ล ้ว ย ัง ได้ ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลีเพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้วก็จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้และเข้าใจพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้วพระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์ ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทำการทำนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรที่เรียนรู้พระพุทธรวณะให้มีฐานันดร พระราชทานราชูปการต่างๆ มีนิตยภัต เป็นต้น

(2) หลักการศาสนศึกษาเป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญ การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูสอนเป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมบาลีสนามหลวงเป็นเลขานุการสอบธรรม-บาลีสนามหลวง เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือเป็นประธานจัดสอบธรรม-บาลีสนามหลวงและเป็นเจ้าสำนักเรียนในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น การศาสนศึกษาจึงถือเป็น CSR ระดับพื้นฐาน

2) การศึกษาสงเคราะห์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น การศึกษาสงเคราะห์นั้นนอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้วภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือบุคคลที่กำลังศึกษา โดยมีความมุ่งหมาย 4 ลักษณะ คือ

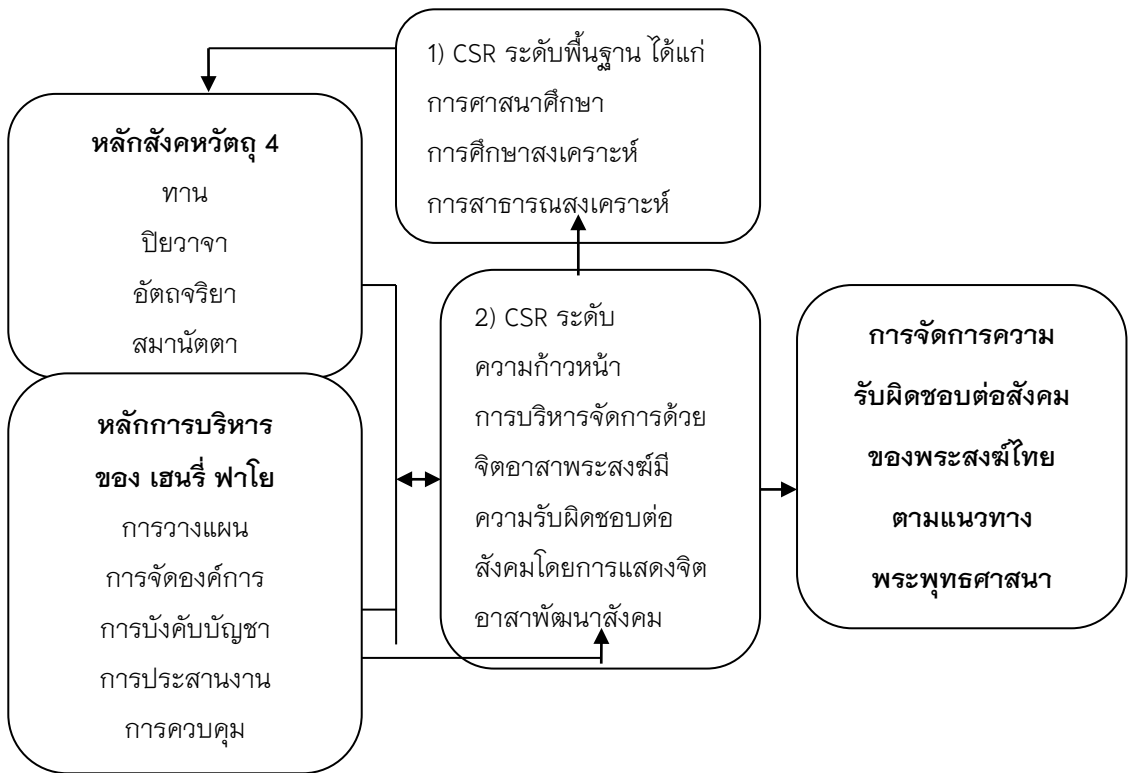
(1) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้พระภิกษุสามเณรนักเรียนได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัดศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เดิมหรือวันหยุดอื่นๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

(2) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัดการให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัดการให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่นการเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่างๆการให้ความอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

(3) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียนนักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติเช่นการสอนธรรมศึกษาการสอนศีลธรรมหน่วยงานพระธรรมทูตและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแพร่ศีลธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ

(4) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษาหรือบุคลากรทางการศึกษา เช่นมอบทุนการศึกษามอบอุปกรณ์การศึกษาฯ โดยภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของอาวาสได้บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัว เพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชนหรือสร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษาหรือการดำเนินการใดๆ ของพระภิกษุที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนจัดว่าเป็นภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ทั้งสิ้น

ความสำคัญการสาธารณสงเคราะห์นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้และประสบภัยแล้วยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางราชการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การฝึกอาชีพแก่ประชาชนการให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สามารถอธิบายเชื่อมโยงได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา

สรุป

การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของพระสงฆ์ไทยตามแนวทางพระพุทธศาสนา จึงสรุปได้ 2 ระดับชั้น (Class) ได้แก่ 1) CSR ระดับพื้นฐาน ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม CSR ที่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตามระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ 3) การสาธารณสงเคราะห์ 2) CSR ระดับความก้าวหน้า ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม CSR ที่เกิดจากการอาสาหรือสมัครใจในการดำเนินกิจกรรม CSR นั้นด้วยตัวเอง เช่นเกิดการจัดตั้งกลุ่มพระสงฆ์พัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน เป็นต้น พุทธธรรมสำหรับสงเคราะห์ที่เกี่ยวเนื่องเป็นพื้นฐานประกอบด้วย 1) การให้ หรือการบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ 2) การสื่อสารในสิ่งที่เป็คุณประโยชน์ สิ่งที่เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผลและความจริงใจ โดยไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด หรือการไม่หลอกลวงมอมเมาประชาชน เปรียบได้กับปิยวาจา 3) การเสียสละแรงงานแรงใจและเวลา เพื่อบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบหนึ่ง เปรียบได้กับอภัยจริยา 4) การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหนึ่งใน

หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี (Good Corporate Governance) ไม่ถือว่าองค์กรตนเป็นใหญ่ เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ และร่วมแก้ไขโดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหมายถึง การมีส่วนร่วม (Participation) ขององค์กรในการดูแลสังคมอย่างสม่ำเสมอ เปรียบได้กับสมานัตตตา ตัวแบบสังคหวัตถุ 4 นี้ พิสูจน์ให้เห็นว่า สามารถนำมาอธิบายและพัฒนาเป็นวิธีการในการดำเนินกิจกรรมซีเอสอาร์ขององค์กรสงฆ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา สำนักงานเลขาธิการกรมมหาเถรสมาคม. (2548). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก .
- กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). *ความรับผิดชอบต่อสังคม CSR : Corporate Social Responsibility*. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์ (1996 จำกัด).
- ทองหล่อ เดชไทย. (2535). *หน่วยที่1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2456). *พระพุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน). (2555). *การพัฒนาชุมชนประยุกต์ : แนวคิดและการบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์โดยสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พุทธทาสภิกขุ. (2529). *สังคณียตามหลักแห่งพระศาสนา อัมมิกสังคณียม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- สถาบันไทยพัฒน์ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. *ซีเอสอาร์กับสังคหวัตถุ 4*. สืบค้นเมื่อ.25 ก.ค. 2559, จาก www.thaicrs.com.
- สมาน รังสียกฤษฎ์. (2537). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมคิด บางโม. (2545). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- Wagner, J.A., & Hollenbeck,J.R.. (1995). *Management of Organization Behavior*. NJ: Prentice – Hall.